

o e c u m e n i s c h e

oikomenē

1999, nr. 17

BEZINNING

OVERWEGINGEN ROND

KERKASIEL

VAN DE RAAD VAN KERKEN IN NEDERLAND

RAAD VAN KERKEN
in nederland

Kon. Wilhelminalaan 5
3818 HN Amersfoort

uitgave 2004, herzien

Prijs: € 1,50 (excl. portokosten)

Onder vermelding van de titel te bestellen bij:

Raad van Kerken in Nederland

Kon. Wilhelminalaan 5

3818 HN AMERSFOORT

tel. 033 4633844

e-mailadres: rvk@raadvankerken.nl

website: www.raadvankerken.nl

ADRESSEN

- * Stichting INLIA, Jacobijnerstraat 5, 9712 HZ Groningen
tel. 050 3138181, fax 050 3120412
e-mail info@inlia.nl
www.inlia.nl
- * Netwerk Religieuzen voor Vluchtelingen
p/a Missionair Centrum, Putgraaf 3, 6411 GT Heerlen
tel. 045 5711980, fax 045 5743801
e-mail nrv@missionaircentrum.nl
www.missionaircentrum.nl
- * Werkgroep Vluchtelingen Raad van Kerken,
p/a Justitia et Pax, Postbus 1031, 2340 BA Oegstgeest,
tel. 070 3136805, fax 070 3136801
e-mail michel.peters@justitiaetpax.nl
- * Stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt)
Kanaalstraat 243, 3531 CJ Utrecht
tel. 030 2990222, fax 030 2990223
email info@stichtinglos.nl
www.stichtinglos.nl
- * Kerkinactie
Mw. G. Werkman
Postbus 456, 3500 AL Utrecht
tel. 030 8801756, fax 030 8801457
e-mail g.werkman@kerkinactie.nl

MEER INFORMATIE

- * 'Tien gouden regels voor humanitaire opvang' van het Leger des Heils. (tel. 036 5398111)
- * 'Help een vluchteling', uitgave van Kerkinactie (zie adres hierboven)

OVERWEGINGEN ROND KERKASIEL

VAN DE

RAAD VAN KERKEN IN NEDERLAND

uitvoering van kerkasiel, maar ook al eerder bij de besluitvorming daartoe. Ook bij landelijke en provinciale diaconale organen en bij lokale raden van kerken kunt u terecht voor achtergrondinformatie over kerkasiel. Met de asielzoeker en eventueel met de organisatie die zijn of haar belangen behartigt, dient vooraf overleg plaats te vinden zodat duidelijkheid bestaat over de termijn van het kerkasiel en over de afbouw ervan, over de verantwoordelijkheden van de asielgever en over het respecteren hiervan door de asielzoeker, en over het feit dat de asielgever vaststelt aan wie wel en aan wie geen kerkasiel wordt verleend.

- 5) De verantwoordelijkheid voor het verlenen van kerkasiel ligt bij de lokale geloofsgemeenschap. Deze kent de uitgeprocedeerde asielzoeker(s) waar het om gaat en de achtergrond(en) en kan een inschatting maken van de noodzaak van bescherming en van de kansrijkheid van vervolgstappen. De Raad van Kerken in Nederland verleent geen goedkeuring of afkeuring aan dergelijke lokale initiatieven. Zijn verantwoordelijkheid is een andere. Hij zal het recht van lokale gemeenschappen om kerkasiel te verlenen naar buiten toe verdedigen en waardering tonen voor de gewetensvolle, op feiten gebaseerde beslissing om tot kerkasiel over te gaan.
- 6) Steeds vaker worden kerkelijke gemeenschappen door belangen- of zelforganisaties van asielzoekers verzocht om kerkasiel te verlenen. Een dergelijke georganiseerde vorm van kerkasiel gaat vaak gepaard met politieke eisen. Telkens opnieuw zal de Raad bepalen of hij kan instemmen met eventuele politieke eisen waarmee kerkasiel gepaard gaat. De Raad zal in zo'n geval behoedzaam opereren, omdat het gevaar bestaat dat de 'persoonlijke' inschatting door een kerkelijke gemeenschap van de noodzaak tot bescherming minder vanzelfsprekend is. Als de Raad met deze politieke eisen kan instemmen, verplicht hij zich ertoe deze op landelijk niveau ter sprake brengen, zonder daarmee de verantwoordelijkheid van het plaatselijk verleende kerkasiel over te nemen. Deze opstelling impliceert een erkenning voor het algemene protestkarakter dat kerkasiel ook kan hebben, bijvoorbeeld bij kritiek op bepaalde ambtsberichten van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De oorspronkelijke inzet van kerkasiel, tijdelijke bescherming bieden aan individuen, dient echter centraal te blijven staan. Lokale geloofsgemeenschappen die door derden worden aangezocht om kerkasiel te verlenen, worden aangespoord om deze balans te bewaken.

OVERWEGINGEN

De Raad erkent de keuze van geloofsgemeenschappen om in uiterste nood kerkasiel te verlenen. De Raad geeft gemeenschappen die dit kerkasiel willen verlenen het volgende in overweging:

- 1) Kerkasiel dient slechts plaats te vinden als sprake is van een fundamentele bedreiging of fundamenteel onrecht die de totaliteit en de draagwijdte van een mensenleven raakt. Een objectieve norm hiervoor is niet te geven, maar als uitgangspunt dient het eigen oordeel van kerkleden te gelden, zoals dat tot uitdrukking komt in een beslissing van het parochiebestuur of de kerkenraad. De Raad wenst dit laatste te benadrukken. Natuurlijk moeten advocaten en gespecialiseerde hulpverleners over eventuele verlening van kerkasiel worden geraadpleegd, maar uiteindelijk moet het eigen geweten van naar eer en geweten handelende personen de doorslag geven.
- 2) Het kerkasiel dient in principe een tijdelijk karakter te dragen. Het wordt begonnen met de gedachte dat het tijdelijk zal zijn, met een perspectief voor een oplossing die voor alle partijen acceptabel is. In het geval van uitgeprocedeerde asielzoekers en van asielzoekers aan wie geen schorsende werking is toegekend, is kerkasiel een middel dat gebruikt wordt om uitstel te verkrijgen tegen dreigende uitzetting. In deze periode kan onderzocht worden of er sprake is geweest van onzorgvuldigheid in de procedure, of er voldoende rekening is gehouden met tijdens de rechtsgang ingebrachte nieuwe gegevens, of er juridische mogelijkheden zijn om voor de asielzoeker een voorwaardelijke verblijfstitel of een verblijfstitel op humanitaire gronden te verkrijgen. Is dit niet het geval dan komt wellicht doormigratie in zicht.
- 3) Kerkasiel dient zeer selectief gebruikt te worden. Het dient alleen verleend te worden als bij de verleners van dit asiel reële verwachtingen bestaan dat een verblijfstitel voor de asielzoeker hier of elders alsnog te bereiken valt. Een illegaal verblijf in Nederland biedt geen perspectief. Voorkomen moet worden dat door het verlenen van kerkasiel bij hulpverleners en asielzoekers verwachtingen worden gewekt die naar alle waarschijnlijkheid niet waargemaakt kunnen worden.
- 4) Voordat een geloofsgemeenschap besluit tot kerkasiel dienen reeds voorwaarden voor, en de wijze van kerkasiel te zijn vastgelegd. De morele verantwoordelijkheid voor de mensen die men opneemt, dient afgewogen te worden tegen de menskracht, de middelen en het enthousiasme die men voor langere termijn kan mobiliseren en de draagkracht van zowel de vrijwilligers als de kerkasielzoekers. In verschillende plaatsen zijn draaiboeken beschikbaar voor geloofsgemeenschappen die kerkasiel gaan verlenen, waarin de ervaringen met de praktijk van kerkasiel zijn verwerkt. Zij kunnen nuttig zijn bij de

INLEIDING

Toen in het vroege voorjaar van 1993 aan de kerken in Zwolle de vraag gesteld werd: "Kunt u een aantal Syrisch-orthodoxe christenen kerkasiel verlenen?", was het antwoord van de kerkenraad van de Scheppingskerk: "Als wij elke zondag de verhalen lezen over recht verlenen aan weduwe, wees en ontheemde, en er wordt ons op maandag gevraagd dat recht te verschaffen dan kunnen we op die vraag, op straffe van verlies aan geloofwaardigheid, geen nee zeggen." Daarmee was op 2 mei 1993 het kerkasiel in Zwolle een feit.

Kerkasiel werd in de jaren zeventig actueel rond in Nederland illegaal verblijvende of illegaal geworden buitenlandse werknemers en asielzoekers, die geen erkenning verkregen en hun toevlucht zochten in kerkgebouwen in Nederland. Het ging toen om Marokkanen in Amsterdam, Den Haag en Utrecht en Turkse christenen (Syrisch-orthodoxen en Armeniërs) in vele plaatsen in ons land. Meer recent is kerkasiel aan de orde geweest bij de opvang van Palestijnen en van Vietnamezen uit Oost-Europa en bij de opvang van Zaïrezen in Amsterdam (november 1996 - februari 1997) en van Iraniërs in het hele land (juni-december 1997). De werkgroep Mensenrechten van de sectie Internationale Zaken van de Raad van Kerken schreef in 1982 een document over kerkasiel en verzamelde reacties op dit document in een dossier dat gepubliceerd werd in het Archief der Kerken. De Raad van Kerken zelf bracht in mei 1993 een standpuntbepaling over kerkasiel naar buiten.

Sindsdien is de situatie op een aantal terreinen veranderd:

- 1) Het asielbeleid is steeds restrictiever geworden en het uitzettingsbeleid is geïntensiveerd. Tegelijkertijd is de bewustwording binnen de kerken, mede door de vluchtelingencampagne van de Raad van Kerken (1996-1998), toegenomen. Toegenomen is ook de frustratie en de verontwaardiging bij de vele kerkelijke hulpverleners over een onderdeel van het gevoerde asielbeleid, namelijk dat uitgeprocedeerde vluchtelingen niet worden uitgezet, maar zonder voorzieningen op straat terechtkomen. In het beleid en ook in de reacties op dit beleid is een verharding merkbaar. Kerkasiel komt bij lokale geloofsgemeenschappen sneller in beeld als humanitair noodverband.
- 2) Lokale geloofsgemeenschappen die kerkasiel verlenen, vragen de lokale raden van kerken en de landelijke Raad van Kerken om de actie te ondersteunen en hun gewicht in de schaal te leggen bij het zoeken naar een oplossing.

- 3) Kerkasiel krijgt soms een nieuwe dimensie. Het is niet meer alleen een middel om individuele bescherming te bieden aan een of meer personen, maar het krijgt vaak ook een meer politieke lading als pressiemiddel tegen het overheidsbeleid. De publicitaire begeleiding van het kerkasiel speelt dan een grote rol. Lokale geloofsgemeenschappen worden bovendien vaker benaderd door derden, bijvoorbeeld door zelforganisaties van vluchtelingen, met de vraag om kerkasiel te verlenen.
- 4) De neiging bestaat om niet alleen in het geval van uitgeprocedeerde asielzoekers over kerkasiel te spreken, maar deze term ook te gebruiken als bijvoorbeeld 'witte illegalen' onderdak vinden in kerken.

De Raad meent er goed aan te doen met het oog op deze ontwikkelingen nu zijn standpunt over kerkasiel te actualiseren. De kern van het standpunt van de Raad blijft ongewijzigd, namelijk dat de Raad de keuze erkent van geloofsgemeenschappen om in uiterste nood tijdelijke bescherming te bieden door middel van kerkasiel. Van deze uiterste nood is sprake als uitzetting van een uitgeprocedeerde asielzoeker dreigt, terwijl asielverleners naar eer en geweten ervan overtuigd zijn dat de betreffende persoon bij terugzending in een levensbedreigende situatie terechtkomt. Ook allerlei andere groepen kunnen onderdak en humanitaire opvang vinden in kerken, maar in strikte zin is er dan geen sprake van kerkasiel.

NIET IN STRIJD MET DE WET

De Raad van Kerken is zich ervan bewust dat kerkasiel een beladen kwestie is in de kerk. Moeten de kerk en haar leden immers de macht van het bevoegd gezag niet respecteren? Voor alle duidelijkheid moet worden opgemerkt dat een geloofsgemeenschap of een persoon die onderdak biedt aan vreemdelingen die met uitzetting bedreigd worden, geen strafbare handeling pleegt. Wel gaat men in tegen hetgeen het bevoegd gezag verlangt. Er is dus geen sprake van burgerlijke ongehoorzaamheid. Strafbaar is wel een geloofsgemeenschap of een particulier persoon die onderdak verleent zonder de autoriteiten in te lichten. Strafbaar is zeker ook het verlenen van onderdak uit winstbejag. Het bevoegd gezag kan te allen tijde het kerkgebouw binnenkomen om deze vreemdelingen op te halen tenzij er een erediens gaande is, waarvoor minimaal twee mensen aanwezig moeten zijn.

Steeds vaker doen uitgeprocedeerde vluchtelingen een beroep op kerkelijke diaconale instellingen om tijdelijke humanitaire bijstand. Zij verzorgen juridische steun, tijdelijke opvang en (financiële) ondersteuning bij terugkeer of doormigratie. Sinds 1988 bestaat de organisatie INLIA. Het is een netwerk van parochies en gemeenten dat zich door ondertekening van het *Charter van Groningen* bereid verklaard heeft een eventueel beroep tot opname van asielzoekers die in uiterste nood verkeren in overweging te nemen en, indien deze kerken tot de conclusie zijn gekomen daarop te moeten ingaan, deze asielzoekers bescherming te geven totdat een aanvaardbare oplossing gevonden is. Verder is er de stichting LOS (Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt), een steunpunt voor mensen die ongedocumenteerden helpen. Doel van de stichting is het geven van informatie over het leven van ongedocumenteerden en de mogelijkheden van hulpverlening aan hen. Verder wil de stichting de onderlinge samenwerking bevorderen tussen individuen en organisaties die betrokken zijn bij de hulpverlening aan ongedocumenteerde vreemdelingen in Nederland. Men kan er terecht voor vragen op juridisch en praktisch gebied.

KERK EN STAAT

In de moderne tijd erkent de kerk de rechtsmacht van de staat. Tegelijkertijd echter herinnert de kerk zich haar historie en haar wortels welke de basis vormen voor haar bestaan en haar maatschappelijk en politieke verantwoordelijkheid in onze samenleving. Vanuit dit spanningsveld kan een situatie ontstaan, waarin de kerk en/of haar leden menen de rechtsmacht van de staat aan kritiek te moeten onderwerpen. In zo'n geval is er geen sprake van dat de kerk zich 'boven de wet' zou stellen, eerder is het zo dat de kerk zich 'naast de wet' stelt. De kerk doet geen beroep op een 'meerwaarde', maar zij representeert wel een 'andere waarde'. Kerkasiel is een vorm waarin leden van de kerk die samen een geloofsgemeenschap vormen, kritiek tot uitdrukking kunnen brengen op de wijze waarop de staat met asielzoekers omspringt. Dat kan gaan om wet- en regelgeving die in hun uitwerking inhumane gevolgen heeft voor de betrokkenen, maar ook om een overheid die zijn eigen regels niet uitvoert.

Ds. Jan Compagner van de Ontmoetingskerk in Geleen:

"Gaat de kerk op de stoel van de politiek zitten? Ondermijnt de kerk de democratie? Ik geloof er niets van. Ik zie het - op een bescheiden schaal, met de mogelijkheden die we hebben - als een bijdrage van de kerk aan een volwaardige democratie. Een democratie waar - bij alle aandacht voor economische en financiële zaken, voor structurele vragen, voor de risico's van 'aanzulgende' werking - de vraag naar de humaniteit niet wordt vergeten. Omdat ik denk dat dat wel de toetssteen blijft voor een echte democratie."

Het verlenen van asiel door geloofsgemeenschappen heeft als doel de staat een spiegel voor te houden omdat het de overheid wijst op omstrepen juridische en/of beleidsmatige beslissingen in de procedure van betreffende asielzoeker(s). Naar de vorm heeft kerkasiel als signaalfunctie een symbolische waarde, naar de inhoud heeft het steeds een meer of minder uitgesproken 'protestkarakter'. Als geloofsgemeenschappen asiel verlenen, bedreigen ze het rechtssysteem niet maar dagen dit systeem uit, gaan een dialoog ermee aan en bepleiten innovatie ervan. Kerkasiel gebeurt dan ook altijd openlijk, het wil een beoogde uitzetting publiekelijk aan de orde en ter discussie stellen.

BIJBELSE WORTELS

De kerk beroept zich ook bij kerkasiel op wat in de bijbel gerechtigheid heet en onderkent de spanning die er kan zijn tussen rechtvaardigheid en vastgelegd nationaal of internationaal recht. Vanuit het begrip gerechtigheid wordt de geloofsgemeenschap uitgedaagd tot rechtvaardig handelen.

Waar met wetten een absoluut systeem gevormd wordt waarin mensen zich moeten voegen, zal de tekst 'men moet God meer gehoorzamen dan de mensen' (Hand. 5:29) een rol gaan spelen. 'De sabbat is gemaakt om de mens en niet de mens om de sabbat' (Mar. 2:27). Bij implicatie: de wet is gemaakt om de mens en niet de mens om de wet.

Omdat in de discussie de teksten uit Romeinen 13 vaak een rol spelen, zal in dit verband de nadruk dienen te liggen op: 'Want als iemand goed handelt, behoeft hij niet bevreesd te zijn voor de overheidspersonen, maar wel, als hij verkeerd handelt. Wilt gij zonder vrees voor de overheid zijn? Doe het goede, en gij zult lof van haar ontvangen' (Rom. 13:3). Het trieste feit doet zich voor dat er landen zijn waaruit mensen met goede redenen vluchten omdat 'goed handelen' betekend heeft: handelen tegen de eisen van de overheid, met als gevolg gevaar voor eigen leven. Voor Nederland zal gelden: zodra de uitvoering van een wet, ondanks alle goede bedoelingen daarvan, zich keert tegen mensen die bescherming nodig hebben, zal die wet onder kritiek komen te staan.

De kerk weet zich vanuit de Schriften geroepen tot verlenen van gastvrijheid aan vreemdelingen, juist vanwege de eigen ervaring met vreemdelingschap in het spoor van Israël. De kerk is zelf vreemd, midden in een wereld maar niet van de wereld, en geroepen een teken te zijn van het komende Rijk waarin gerechtigheid woont.

Stichting De Dulf, Amsterdam, de heer Wiersma:

"In feite doen wij niets anders dan wat elke burger mag doen: bedreigde mensen gastvrijheid bieden. Maar wat aan elke burger is toegestaan, schijnt aan de kerk verboden te zijn. De kerken hebben geen macht en willen die ook niet. Kerken schijnen nog steeds enig gezag te hebben en daar zijn we blij om. De regering en de rechter noemen hun uitzetting rechtmatig. Het kan best rechtmatig zijn, maar het is niet rechtvaardig en zeker niet barmhartig (...). Op onze Dulf had het kerkasiel ook een vruchtbaar effect: het samenwerken aan een concreet doel verhoogt de saamhorigheid en brengt meer eenheid in de groep. Die was er natuurlijk al, anders hadden we er nooit aan kunnen beginnen, maar het kwam nu naar buiten."

De geloofsgemeenschappen en hun gebouwen zijn op grond daarvan beschikbaar als toevluchtsoord voor vreemdelingen. Het gaat om gebouwen waarin de geloofsgemeenschap God als toevlucht aanroept en zelf leert een toevluchtsoord te zijn voor medemensen. Alleen al in de psalmen wordt God meer dan tienmaal als toevlucht toegezongen. Wanneer de geloofsgemeenschap in de voorbede de vraag om bescherming voor mensen in nood aan God voorlegt, kan die gemeenschap niet daadloos blijven voor die mensen, maar zal zelf toevluchtsoord leren zijn. Dit kan in kerkasiel een speciale goed onderbouwde invulling krijgen.

Bij de vele gegevens uit de Schriften die verwijzen naar asielpaatsen zoals altaren, de tabernakel, de tempel, vrijsteden, gaat het in het algemeen om het vragen en krijgen van bescherming voor mensen, inclusief vreemdelingen, die bevreesd zijn onschuldig te worden gestraft.

Het is goed hierbij te bedenken dat de kerk zich niet opwerpt als rechter, maar zich onder bepaalde voorwaarden aanbiedt als plaats van asiel waarbij de mogelijkheid wordt gezocht de zaak van de asielzoeker opnieuw te laten onderzoeken. Veel van wat is gezegd over kerkasiel gaat over de toegang tot het altaar, vrijsteden, en niet over het rechtspreken door de kerk.

Ook in het evangelie wordt voor mensen in nood grote aandacht gevraagd. Jezus vereenzelvt zich met hen, onder wie ook specifiek de vreemdeling (Mat. 25).

MOREEL GEZAG

Uit diverse bijdragen aan het dossier uit 1982 is duidelijk dat juridisch gezien kerkelijk asielrecht niet meer bestaat. Verwijzingen naar dit asielrecht in het Oude Testament dienen in hun context gelezen te worden en vormen als zodanig geen bewijs of argument voor het nu nog bestaan van een kerkelijk asielrecht. Wel geven zij aan dat geloofsgemeenschappen (niet het gebouw, maar de gemeenschap) van oudsher plaats hebben geboden aan zwakke groepen in de samenleving, met name daar waar zij menen dat Gods gerechtigheid staat tegenover het vastgelegde recht. Ook is duidelijk dat de geloofsgemeenschap die kerkasiel verleent, een zodanig moreel gewicht heeft dat in de praktijk in Nederland dit kerkasiel nooit geschonden is. Herhaaldelijk hebben bewindslieden zich uitgesproken over kerkasiel op een manier waaruit blijkt dat het tenminste gerespecteerd wordt. Dit brengt een grote verantwoordelijkheid met zich mee voor diegenen die deze vorm van asiel willen verlenen.

Hervormde diaconie Amsterdam:

Een wat oudere Indonesiër staat op de stoep. Als jong student, aan het begin van de jaren zestig, mocht hij van de Indonesische regering in Moskou studeren. Toen nog waren er hartelijke betrekkingen tussen Indonesië en de Sovjetunie. In 1965 vindt er een staatsgreep plaats in Indonesië. Tienduizenden mensen, die van sympathie met het communisme worden verdacht, worden vervolgd. De student in kwestie kan niet terug. Hij begint een wetenschappelijke carrière in Moskou, later in Praag.

Vijfentwintig jaar later valt de Muur tussen Oost en West. Het communisme heeft afgedaan. Onze Indonesiër in Praag krijgt moeilijkheden vanwege zijn communis-tisch verleden. Nationalisme en vreemdelingenhaat eisen hun tol onder bulfenlan-ders, met name onder hen die indertijd - in het kader van de 'socialistische broederschap' vanuit de Derde Wereld naar Oost-Europa waren uitgenodigd.

Hij besluit naar Nederland te vluchten. Nederland is het enige land in Europa met een grote Indonesische gemeenschap. Hij hoopt daar aansluiting te kunnen vinden. Zijn asielverzoek wordt echter afgewezen. Hij kan weliswaar nog steeds niet terug naar Indonesië, maar Tsjechië is een 'veilig land', aldus het ministerie van Justitie. Zijn advocaat neemt hiermee geen genoegen. Er is volgens hem voldoende rechtsgrond om hem op z'n minst een humanitaire verblijfstitel te geven. Maar als 'uitgeprocedeerde' is hij illegaal, heeft geen inkomsten, geen dak boven zijn hoofd. Zo staat hij bij ons op de kerkstoep, berooid en kansloos, of toch niet? Wij bellen met zijn advocaat, die de situatie uitlegt en met hem gaan we verder.